THE PASSIVE WITH *A VENI* 'COME' − ITALIAN LOAN TRANSLATION OR DEVELOPMENT OF ROMANIAN?

(Abstract)

In this paper, the authors investigate the passive construction with *a veni* 'come' in Romanian, which occurs in two different styles (in the oral, spoken language and in written, high-style texts), in two Romanian dialects (Daco-Romanian and Istro-Romanian), at different times, starting with the 18th century. The hypothesis of this paper is twofold. In the first place, we show that, on the well-known paths of grammaticalization, in Romanian there independently emerged *a veni* passive construction with a supplementary modal value, which is found in the present-day spoken language. In the second place, in certain texts translated from Italian another *a veni* passive construction can be found, which is perfectly synonymous with the regular *be* passive.

Cuvinte-cheie: pasiv, *a veni*, valori modale.
Keywords: passive, *come*, modal values.

Institutul de Lingvistică „Iorgu Iordan − Al. Rosetti"
Bucureşti, Calea 13 Septembrie nr. 13
Facultatea de Litere, Universitatea din Bucureşti
Str. Edgar Quinet nr. 5−7

Carolina Popuşoi

NICI UN/NICI O VS ***NICIUN/NICIO*** ÎN FRAZEOLOGIE

Limba română a conservat la nivel lexical numeroase structuri frazeologice (expresii, locuțiuni) care au ca elemente constitutive mult discutatele unități *nici un/niciun, nici o/nicio*. În acest articol, ne propunem să examinăm comportamentul lexemelor amintite, în funcție de particularitățile semantico-structurale ale construcțiilor în care apar.

Conform noilor norme ortografice din DOOM[2], elementele lexicale în discuție se scriu, cel mai adesea, împreună (legat)[1]. Tot în DOOM[2], se prezintă şi două situații în care aceste vocabule apar ortografiate separat:

– când *nici* este adverb, iar *un* (*o*), articol nehotărât (cf. *nu e prost şi nu e* ***nici un*** *om incult; nu e proastă şi nu e* ***nici o*** *persoană incultă*);

– când *nici* este conjuncție, iar *un* (*o*), numeral (cf. *n-am* ***nici un*** *frate, nici mai mulți; n-am* ***nici o*** *soră, nici mai multe*)[2].

Faptele de limbă dovedesc însă că ar mai exista un caz când unitățile lexicale care fac obiectul de studiu al acestei cercetări s-ar scrie separat, şi anume când *nici*

[1] Vezi: Vintilă-Rădulescu (2006), p. 14; vezi şi: Rădulescu Sala (2008), p. 540.
[2] Vezi: DOOM[2].

BDD-A481 © 2012 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-11-03 06:45:51 UTC)

este adverb, iar *un/o*, numeral cardinal. Acest aspect ne-a fost relevat în urma analizei unor îmbinări perifrastice româneşti în a căror structură se află un numeral[3]. Examinând astfel de construcţii, am constatat că, în majoritatea frazeologismelor constituite cu *nici* şi cu *un/o*, elementul *un/o* are valoare de numeral (în îmbinarea *nici + un/o*), şi nu de formant al adjectivului negativ *niciun/nicio*[4]. Dintre aceste unităţi frazeologice, vom urmări următoarele tipare:

nici + un/o + element unitate monetară

În limba română, acest tipar frazeologic este destul de productiv, ca urmare a rolului sporit al comerţului şi al unităţilor monetare în viaţa cotidiană. Spre exemplu:

*a nu avea (*sau *a rămâne fără) nici un ban (*ori *nici un pitac/nici un sfanţ/nici o para/nici o lăscaie/nici o carboavă/nici o centimă/) (chior/<chioară>* sau *frânt/<frântă>) (în pungă* ori *în buzunar)* = „a nu avea absolut nici un ban; a fi sărac";

*a nu(-i mai) face (pielea) (*sau *a nu da, a nu plăti <pe cineva* ori *pe ceva>) nici un ban (*sau *nici un sfanţ/nici un zlot/nici o carboavă/nici o para/nici o lăscaie) (chior/<chioară>, frânt/<frântă>, rău/<rea>)* = „a nu avea nicio valoare".

În această categorie, se includ şi unele frazeologisme al căror sens de „unitate monetară" este redat metonimic. De exemplu:

a nu avea nici un cinci (în pungă ori *în buzunar)* = „a nu avea absolut nici un ban; a fi sărac";

a nu avea nici o chioară (în pungă ori *în buzunar)* = „a nu avea absolut nici un ban; a fi sărac".

După cum vedem, în ambele expresii, termenul care ar fi trebuit să desemneze unitatea monetară a cedat în faţa altui lexem cu care se află într-un raport de continuitate. Astfel, în prima îmbinare perifrastică, substantivul *ban/pitac* a fost suprimat, iar semnificaţia pe care o avea a fost preluată de numeralul *cinci* (cf. *a nu avea nici un <ban de/pitac de> cinci*). În cel de al doilea caz, vorbim de elipsa lexemului *para/carboavă/lăscaie* şi de transferarea sensului său asupra lexemului *chioară* (cf. *a nu avea nici o <para/carboavă/lăscaie> chioară*).

nici + un/o + element cu conotaţie „valorică"

În această categorie de frazeologisme, în calitate de elemente cu nuanţă „valorică", cel mai frecvent apar substantivele *boabă, baraboi, buche*. Spre exemplu:

a nu avea nici o boabă (chioară) = „a nu avea nimic, în special, a nu avea bani; a fi sărac";

[3] Vezi: Popuşoi.

[4] Menţionăm că şi îmbinarea *nici un/nici o* are funcţie adjectivală, cu deosebirea că, faţă de formantul adjectival *niciun/nicio*, îmbinarea *nici un/nici o* nu realizează o unitate lexicală (figurând deci ca paralexem), ci doar una sintactică. (În susţinerea acestei interpretări, a se vedea şi comportamentul structurilor cu *nici + doi/două, trei* etc., unde această grupare funcţionează în bloc ca atribut adjectival, exprimat prin adverbul *nici* şi numeralul cardinal *doi*. Cf. *Nu are nici doi bani*.) În lucrările mai noi, se consideră însă că *nici* din secvenţa *nici un/nici o* este adjunct al numeralului *un/o*. Vezi: Rădulescu Sala (2008), p. 542. În continuare, pentru îmbinările constituite din adverbul *nici* + numeralul *un/o*, vom opera cu termenul **secvenţă** (vezi: Rădulescu Sala 2008), iar, pentru cazurile când elementele *nici* şi *un/o* se prezintă ca formanţi adjectivali, vom utiliza termenul **adjectiv negativ sudat** (cf. *niciun/nicio*).

BDD-A481 © 2012 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-11-03 06:45:51 UTC)

a nu auzi nici o boabă (frântă) = „a nu auzi nimic”;

a nu şti nici o boabă de carte = „a fi analfabet”;

*a nu şti (*sau *a nu pricepe) nici o boabă (*ori *nici o buche/nici o iotă/nici o botă/nici o boacă)* = „a nu şti (sau a nu pricepe) nimic”;

*a nu face nici un baraboi (*ori *nici o boabă/nici o ceapă degerată/nici o lulea de băgău)* = „a nu avea valoare”;

*a nu face (*ori *a nu lua, a nu aduce) nici un capăt (*sau *nici un fir) de aţă* = „a nu face (ori a nu lua, a nu aduce) absolut nimic”.

În expresiile de mai sus, elementele cu conotaţie „valorică” denumesc cantităţi infime, aidoma unităţilor monetare cu valoare mică. A se vedea, în acest plan, paralelismul dintre expresiile *a nu avea nici o para (chioară)* şi *a nu avea nici o boabă (chioară)*. Observăm că această cantitate nesemnificativă (din expresiile examinate în categoria de faţă) este „sugerată” de mărimea obiectelor denumite prin substantivele *boabă, baraboi, buche, iotă, botă* sau de alăturarea la unele lexeme a unor determinanţi cu semnificaţie depreciativă (cf. *ceapă degerată, lulea de băgău*).

Alteori însă, elementele cu conotaţie „valorică” fac trimitere la cantităţi mari sau chiar incomensurabile. De exemplu: *a nu avea (*sau *a fi fără) nici un Dumnezeu (*ori *nici un sfânt)* = a) „a fi necredincios”; b) „a nu ţine cont de etică, de principii, în acţiunile sale”; c) (despre vorbe, lucruri) „a nu avea deloc sens”; d) (despre alimente, băuturi) „a nu avea deloc gust”.

nici + un/o + element unitate de măsură[5]

La nivelul expresiilor frazeologice, această structură este mai puţin productivă şi se regăseşte în următoarele construcţii:

a nu avea nici un dram de... = „a nu avea deloc; a nu avea nimic”;

nici o palmă de pământ = „nici o bucată de pământ”;

a nu (mai) avea nici o picătură de sânge în obraz = „a fi palid”.

În schimb, în sfera locuţiunilor, tiparul examinat aici este destul de răspândit. În această categorie, analizăm acele locuţiuni adverbiale în a căror componenţă intră substantive care denumesc unităţi de măsură a timpului, a lungimii, a cantităţii, a spaţiului etc. Spre exemplu:

nici un moment/nici o clipă/nici o secundă = „deloc; niciodată”;

nici un pas = „deloc; nicidecum”;

nici un strop (de)/nici un pic (de) = „deloc”;

(fără) nici un pic de... = „lipsit cu totul de...”;

în nici o parte = „nicăieri”.

În această structură, includem şi locuţiunea adverbială *cu nici un preţ* = „pentru nimic în lume”, unde lexemul *preţ* face parte din clasa substantivelor care denumesc unităţi de măsură generice (exprimând atât o cantitate materială, cât şi

[5] Vezi şi: Rădulescu Sala (2008), p. 543.

BDD-A481 © 2012 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-11-03 06:45:51 UTC)

una imaterială). Tot în categoria unităților de măsură generice, se încadrează şi substantivul *culoare* din expresia *de nici o culoare* = „deloc”, unde lexemul menționat indică, de fapt, „o măsură, o cantitate indefinită”[6].

Argumente pentru susținerea valorii de numeral a elementelor *un, o* din frazeologismele analizate în cele trei categorii:

a) Faptul că lexemele *un, o* apar pe lângă substantive care, prin natura lor, trimit la o relație numerică (vezi: unități monetare, unități de măsură, elemente cu conotație „valorică”) este de la sine înțeles că avem a face cu numerale cardinale, şi nu cu formanți ai adjectivului negativ sudat. Aşadar, componenta semantică are un rol definitoriu în delimitarea numeralului de alte clase morfologice.

b) Calitatea de numeral a elementelor *un, o* este şi mai evidentă atunci când expresiile în discuție sunt utilizate fără lexemul *nici*. Spre exemplu: *a nu avea* ***o*** *para (*ori ***o*** *lăscaie/****o*** *carboavă/****o*** *centimă) (chioară* sau *frântă); a nu şti (*sau *a nu pricepe)* ***o*** *boabă (*ori ***o*** *buche/****o*** *iotă/****o*** *botă); a nu face (*ori *a nu lua, a nu aduce)* ***un*** *capăt (*sau ***un*** *fir) de ață; a nu avea* ***un*** *dram de...; a nu (mai) avea* ***o*** *picătură de sânge în obraz; (fără)* ***un*** *pic de.../****un*** *strop de...* Prin urmare, odată ce în construcțiile cu elipsa lexemului *nici*, elementele *un, o* apar în calitate de numeral, atunci, şi în structurile cu elementul *nici* prezent, ele îşi păstrează valoarea de numeral. (Vezi: *a nu avea nici* ***o*** *para; a nu şti nici* ***o*** *boabă; a nu face nici* ***un*** *capăt de ață; a nu avea nici* ***un*** *dram de...; a nu (mai) avea nici* ***o*** *picătură de sânge în obraz; (fără) nici* ***un*** *pic de.../****un*** *strop de...*) Am putea afirma deci că secvențele *nici un*, *nici o* reprezintă corespondentele cantitative marcate negativ ale numeralelor *un, o*[7].

c) Faptul că (la nivel mental) putem stabili o corelație numerică, în urma căreia se poate spune *a nu avea nici o para/nici o boabă*, dar şi *a nu avea nici două (nici trei/nici mai multe* etc.*) parale/boabe* dovedeşte că *un* şi *o* sunt numerale cardinale. Aşadar, când *un, o* se opun altui numeral cardinal[8] (*doi/două, trei* etc.) sau unui numeral nehotărât (*mai mulți, mai multe* etc.), avem a face cu veritabile numerale, iar îmbinările examinate se vor scrie în două cuvinte (*nici un, nici o*).

d) Faptul că, în secvența *nici un/nici o*, putem intercala adverbele *măcar*[9] şi *cât* adevereşte valoarea de numeral a lexemelor *un, o*. De exemplu: *a nu avea nici* ***măcar*** *o para (*ori *nici* ***măcar*** *o lăscaie/nici* ***măcar*** *o carboavă/nici* ***măcar*** *o centimă) (chioară* sau *frântă); a nu şti (*ori *a nu pricepe) nici* ***măcar*** *o boabă (*sau

[6] În îmbinările libere de cuvinte cu această tematică, secvența *nici + un/o* este însă destul de frecventă. Astfel, ea apare pe lângă substantive ce denumesc unități de măsură a: timpului (v. *nici o oră, nici o zi, nici o săptămână, nici o lună, nici un an, nici un veac* etc.); lungimii (v. *nici un milimetru, nici un centimetru, nici un metru, nici un kilometru* etc.); greutății (v. *nici un gram, nici un kilogram, nici o tonă* etc.) ş.a.

[7] „Într-un mod inexplicabil se ignoră faptul că pe axa numerelor există şi 0 (zero) căruia în vorbirea obişnuită (spre deosebire de limbajul matematic) îi corespunde negativul *nici un, nici o*.” Vezi: Barbu (2003), p. 65.

[8] Vezi: Avram (1997), p. 34–35.

[9] Vezi şi: Rădulescu Sala (2008), p. 542–543.

BDD-A481 © 2012 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-11-03 06:45:51 UTC)

nici ***măcar*** *o buche/nici* ***măcar*** *o iotă/nici* ***măcar*** *o botă); a nu face (*ori *a nu lua, a nu aduce) nici* ***măcar*** *un capăt (*sau *nici* ***măcar*** *un fir) de ață; a nu avea nici* ***măcar*** *un sfânt; a nu avea nici* ***măcar*** *un dram de...; a nu (mai) avea nici* ***măcar*** *o picătură de sânge în obraz; nici* ***măcar*** *un moment/nici* ***măcar*** *o clipă; nici* ***măcar*** *un pas; nici* ***măcar*** *un strop (de)/nici* ***măcar*** *un pic (de); a nu face nici* ***cât*** *o ceapă degerată/nici* ***cât*** *un baraboi/nici* ***cât*** *o lulea de băgău*[10].

e) Faptul că secvența *nici un/nici o* poate fi însoțită de adjectivul *singur/ă* confirmă încă o dată calitatea de numeral a lexemelor *un, o*. În astfel de structuri, cuantificatorul adjectival *singur/ă* are rolul de a întări (ori chiar de a dubla) valoarea cantitativă a numeralului cardinal. Spre exemplu: *a nu avea nici o* ***singură*** *para (*sau *nici o* ***singură*** *lăscaie/nici o* ***singură*** *carboavă/nici o* ***singură*** *centimă); a nu şti (*ori *a nu pricepe) nici o* ***singură*** *boabă (*ori *nici o* ***singură*** *buche/nici o* ***singură*** *iotă/nici o* ***singură*** *botă); a nu face (*sau *a nu lua, a nu aduce) nici un* ***singur*** *capăt (*ori *nici un* ***singur*** *fir) de ață; a nu avea nici un* ***singur*** *dram de...; a nu (mai) avea nici o* ***singură*** *picătură de sânge în obraz; nici un* ***singur*** *moment/nici o* ***singură*** *clipă; nici un* ***singur*** *pas; nici un* ***singur*** *strop (de).*

f) Faptul că secvența *nici un/nici o* poate fi precedată de adverbul *absolut* dovedeşte încă o dată calitatea de numeral a lexemelor *un, o*. Adverbul în discuție funcționează, de asemenea, ca un cuantificator, accentuând natura de numeral cardinal a unităților lexicale analizate. Spre exemplu: *a nu avea* ***absolut*** *nici o para (*sau ***absolut*** *nici o lăscaie/****absolut*** *nici o carboavă/****absolut*** *nici o centimă); a nu şti (*ori *a nu pricepe)* ***absolut*** *nici o boabă (*ori ***absolut*** *nici o buche/****absolut*** *nici o iotă/****absolut*** *nici o botă); a nu face (*sau *a nu lua, a nu aduce)* ***absolut*** *nici un capăt (*ori ***absolut*** *nici un fir) de ață; a nu avea* ***absolut*** *nici un dram de...; a nu (mai) avea* ***absolut*** *nici o picătură de sânge în obraz;* ***absolut*** *nici un moment/****absolut*** *nici o clipă;* ***absolut*** *nici un pas;* ***absolut*** *nici un strop (de).*

Toate aceste argumente (luate separat sau în ansamblu) scot în evidență calitatea de numeral a elementelor *un, o*, respectiv, pe cea de adverb a lexemului *nici*. Raționamentele prezentate înclină balanța în favoarea naturii de numeral a unităților lexicale *un, o* chiar şi atunci când acestea ar putea fi tratate drept formanți ai adjectivului negativ sudat (vezi: *cu nici <chiar> un preț; de nici <măcar> o culoare*).

Frazeologisme construite cu adjectiv negativ sudat

Pe lângă frazeologismele care au în organizarea internă secvența *nici* (adverb) + *un/o* (numeral cardinal), se întâlnesc şi îmbinări perifrastice (în special locuțiuni adverbiale) în componența cărora elementele *nici* şi *un/o* se prezintă ca formanți ai adjectivului negativ sudat[11]. Acest fenomen, credem, este justificat în

[10] Vezi: Barbu (2003), p. 67, menționează că, în contextele în care *nici* nu formează o unitate lexicală cu *un/o*, între aceste două elemente se pot insera şi adverbele *chiar* şi *cel puțin*. (Pentru situația de aici, a se vedea: *a nu avea nici chiar/cel puțin o para; a nu face nici chiar/cel puțin un capăt de ață; a nu avea nici chiar/cel puțin un sfânt; a nu avea nici chiar/cel puțin un dram de...; nici chiar/cel puțin o clipă; nici chiar/cel puțin un pas*.)

[11] Trebuie spus că, din punct de vedere semantic, şi adjectivul negativ sudat are valoare cantitativă şi rol de cuantificator. Vezi: GALR (2005), vol. II, p. 713; Rădulescu Sala (2008).

BDD-A481 © 2012 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-11-03 06:45:51 UTC)

structurile în care elementele *nici* şi *un/*o apar pe lângă un substantiv abstract[12], cu excepţia situaţiilor examinate mai sus. Spre exemplu:

fără (nicio) noimă[13]*/fără (niciun) sens* = „fără judecată; prostesc; absurd";

fără (niciun) temei/fără (niciun) motiv/fără (nicio) pricină = „fără bază reală; neîntemeiat; nejustificat; nemotivat";

fără (niciun) prilej/fără (nicio) ocazie = „fără pretext";

fără (nicio) ţeremonie = „fără solemnitate; fără fast";

fără (nicio) vorbă = „fără să protesteze";

fără (nicio) frică = „cu curaj; neînfricat";

fără (nicio) supărare = „fără întristare; fără amărăciune";

a nu fi de (nicio) treabă = „a nu fi de folos; a fi inutil".

a nu fi de (niciun) ajutor = „a nu fi de folos; a fi inutil".

sub nicio formă/în niciun fel/în niciun chip/în niciun mod/în niciun caz[14] = „nicidecum";

nicio mişcare! = „tăcere, linişte!"

Şi mai îndreptăţită este considerarea elementelor *nici* şi *un/o* ca formanţi ai adjectivului negativ sudat în ocurenţa unor substantive masive, definite prin trăsătura [+Nenumărabil]. De exemplu:

a nu face nicio brânză = „a nu face nimic; a nu fi de niciun folos";

*a nu fi (de cineva) de nicio brânză (*ori *de nicio zeamă)* = „a nu fi bun de nimic".

Din cele prezentate, reiese că, pe lângă substantivele abstracte şi pe lângă cele nenumărabile[15], elementele *nici* şi *un/o* pot fi tratate drept părţi componente

[12] Vezi: Rădulescu Sala (2008), p. 541, precizează că acest aspect este valabil doar dacă adjectivul negativ [sudat, *n.n., C.P.*] *niciun/nicio* are trăsătura [+ Suprimabil].

[13] „Substantivele abstracte se folosesc mai ales la singular, ca entităţi nonnumărabile." Vezi: GALR (2005), vol. II, p. 376.

[14] În limbajul neîngrijit, construcţia din urmă circulă într-o altă topică, şi anume **nici într-un caz*. Credem că structura în discuţie poate fi explicată prin influenţa organizării interne a acestui frazeologism din alte limbi asupra românei. Limbile romanice se exclud, deoarece această construcţie are în limbile menţionate aceeaşi structură ca în româna literară – *în nici un caz* (cf. fr. *en aucun cas*, sp. *en ningún caso*, it. *in nessum caso*, port. *em nenhum caso*). Această structură, cu prepoziţia antepusă, se regăseşte şi în engleză, şi în germană (cf. engl. *in no case*, germ. *in keinem Fall*). Se pare însă că frazeologismul **nici într-un caz* este un calc de structură după o limbă slavă, unde particula ни (rom. *nici*) apare în poziţie iniţială, fiind urmată de prepoziţie şi de substantiv (cf. rus. *ни в коем случае*, ucr. *ні в якому разі*, sb. *ни у ком случаіу*). De altfel, în româna din Basarabia (unde influenţa limbii ruse este extrem de puternică), îmbinarea perifrastică **nici într-un caz* este foarte uzuală, chiar şi în rândul intelectualilor. În româna de peste Prut, tiparul **nici* + prep. *în* + subst. se întâlneşte şi în alte structuri, de asemenea, după modelul limbii ruse (cf. **nici într-un fel* pentru *în niciun fel* [v. rus. *ни в каком виде*]; **nici într-un chip* pentru *în niciun chip* [v. rus. *ни в коем образе*]; **nici într-un mod* pentru *în niciun mod* [v. rus. *ни в коем способе*]; **nici într-o ţară* pentru *în nici o ţară* [v. rus. *ни в какой стране*]; **nici într-o lucrare* pentru *în nici o lucrare* [v. rus. *ни в какой работе*] etc.).

[15] Vezi: Rădulescu Sala (2008), p. 540, menţionează că, în structurile cu substantiv nenumărabil, formanţii adjectivali negativi pot fi substituiţi prin adjectivul *mare*. (Pentru împrejurarea de faţă, a se vedea *a nu face mare brânză* pentru *a nu face nicio brânză.* Această manifestare lexico-morfologică se poate răsfrânge, credem, şi asupra construcţiilor cu nominal abstract. Cf. *a nu fi de mare treabă* pentru *a nu fi de nicio treabă; a nu fi de mare ajutor* pentru *a nu fi de niciun ajutor.*)

BDD-A481 © 2012 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-11-03 06:45:51 UTC)

ale adjectivului negativ sudat, pe când, în preajma unui nominal cu trăsătura [+Concret, +Numărabil], acestea pot fi analizate ca structuri analitice, constituite din *adverb + numeral cardinal*.

Cazuri ambigue

Adesea, când elementele *nici* şi *un/o* se află în ocurenţa unui substantiv cu trăsătura [+Numărabil, +Abstract], apare posibilitatea unei duble interpretări. Este vorba de situaţiile ambigue, de situaţiile în care nu cunoaştem intenţiile vorbitorului. În aceste cazuri, lexemele *nici* şi *un/o* pot fi abordate, în acelaşi timp, fie ca elemente ale secvenţei *nici + un/o*, fie ca formanţi ai adjectivului negatv (*niciun/nicio*)[16]. Astfel, dacă accentul se pune pe elementul *nici*[17], acesta este perceput drept adverb, iar lexemul *un/o*, drept numeral cardinal. (Cf. *fără* ***nici*** *un temei/fără* ***nici*** *un motiv/fără* ***nici*** *o pricină; fără* ***nici*** *un prilej/fără* ***nici*** *o ocazie; fără* ***nici*** *un sens/fără* ***nici*** *o noimă; fără* ***nici*** *o vorbă; a nu fi de* ***nici*** *o treabă; a nu fi de* ***nici*** *un ajutor; în* ***nici*** *un chip/în* ***nici*** *un mod/în* ***nici*** *un fel/sub* ***nici*** *o formă/în* ***nici*** *un caz;* ***nici*** *o mişcare!*)[18] Dacă însă accentul este transferat asupra substantivului (evidenţiind caracterul generic, global, al clasei de referinţă), atunci elementul *nici* figurează ca formant al adjectivului negativ. (Cf. *fără niciun* ***motiv****; fără niciun* ***prilej****; fără niciun* ***sens****; fără nicio* ***vorbă****; în niciun* ***chip****/în niciun* ***mod****/în niciun* ***fel****/sub nicio* ***formă****/în niciun* ***caz***.)

Drept dovadă că, în construcţiile de mai sus, elementul *un/o* (de pe lângă un substantiv numărabil şi abstract) poate funcţiona şi ca numeral cardinal, iar lexemul *nici*, ca adverb, ne servesc următoarele argumente:

a) Natura de numeral a lexemului *un/o* se păstrează şi în construcţiile cu elipsa vocabulei *nici* (cf. *fără un motiv; fără o ocazie; fără un sens; fără o vorbă*).

b) Valoarea numerică a unităţii lexicale *un/o* iese în evidenţă dacă (la nivel mental) stabilim o corelaţie cantitativă, în urma căreia putem spune *(fără) nici un motiv, (fără) nici un sens, (fără) nici o vorbă*, dar şi *(fără) nici mai multe motive, (fără) nici mai multe sensuri, (fără) nici mai multe vorbe*.

c) Calitatea de numeral a elementului *un/o* este confirmată şi de posibilitatea intercalării în secvenţa *nici un/nici o* a adverbelor *măcar, chiar, cel puţin* (cf. *<fără> nici* ***măcar/chiar/cel puţin*** *un motiv; <fără> nici* ***măcar/chiar/cel puţin*** *o ocazie; <fără> nici* ***măcar/chiar/cel puţin*** *un sens; <fără> nici* ***măcar/chiar/cel puţin*** *o vorbă; în nici* ***măcar/chiar/cel puţin*** *un mod; sub nici* ***măcar/chiar/cel puţin*** *o formă; nici* ***măcar/chiar/cel puţin*** *o mişcare!*).

[16] „Substantivele numărabile (mai ales concrete, dar şi abstracte) reprezintă contexte comune, în care sunt admise atât adjectivele negative [sudate, *n.n., C.P.*], cât şi secvenţele *nici + numeral*... Alegerea uneia sau a alteia din cele două posibilităţi depinde de ceea ce vrem să spunem.” Vezi: Rădulescu Sala (2008), p. 543.

[17] Vezi şi: Barbu (2003), p. 67.

[18] Unii autori consideră însă că, în îmbinările alcătuite din *nici + numeral*, „accentul frastic cade pe numeral..., [secvenţele] fiind marcate şi de o intonaţie ascendentă”. Vezi: Rădulescu Sala (2008), p. 542; vezi şi p. 544.

BDD-A481 © 2012 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-11-03 06:45:51 UTC)

d) Trăsătura de numeral cardinal a lexemului *un/o* se accentuează când secvența *nici un/nici o* este urmată de adjectivul *singur/ă* (cf. *<fără> nici un* ***singur*** *motiv; <fără> nici un* ***singur*** *sens; <fără> nici o* ***singură*** *vorbă; în nici un* ***singur*** *mod; nici o* ***singură*** *mişcare!*).

e) Natura de numeral a lexemului *un/o* este şi mai evidentă când secvența *nici un/nici o* este precedată de adverbul *absolut* (cf. ***absolut*** *<fără> nici un motiv;* ***absolut*** *<fără> nici o ocazie;* ***absolut*** *<fără> nici un sens;* ***absolut*** *<fără> nici o vorbă;* ***absolut*** *în nici un mod;* ***absolut*** *sub nici o formă;* ***absolut*** *nici o mişcare!*)[19].

Credem că, şi în situațiile în care elementele *un/o, nici* de pe lângă un substantiv cu trăsătura [+Numărabil, +Abstract] apar într-un şir numeric, este îndreptățită scrierea separată a acestor lexeme. Spre exemplu: *Nu s-a făcut încă nimic în politică practic.* ***Nici o*** *adunare comună a deputaților,* ***nici o*** *şedință recentă,* ***nici o*** *destăinuire din partea Guvernului*[20]. Prin urmare, când elementele discutate fac parte dintr-o enumerare, avem a face cu secvența *nici* + *un/o*, unde *un/o* este numeral, iar lexemul *nici*, adverb.

Pentru evitarea echivocului din enunțurile cu elementele *nici, un/o* de pe lângă un substantiv numărabil şi abstract, recomandăm ca, în cazul când se intenționează scoaterea în relief a naturii numerice a elementului *un/o*, să se apeleze la adverbele *măcar, chiar, cel puțin* sau la adjectivul *singur/ă* ori la adverbul *absolut*.

În lucrările recente de specialitate, se menționează că adjectivul negativ *niciun/nicio* (adică adjectivul negativ sudat) „realizează o negare generică, globală, a categoriei exprimate prin substantivul centru”[21]. Credem că negarea globală, generică, se realizează şi în unele îmbinări perifrastice pe care, din raționamente semantico-structurale, le-am clasat la tipare construite din adverbul *nici* + numeralul *un/o*. Astfel, deşi elementele *nici* şi *un* din expresia *nu are nici un ban* pot fi interpretate ca exprimând o „negație generică” (= *nu are bani* sau *nu are deloc bani*), trăsătura semantico-structurală a acesteia de a face parte din tiparul cu unități monetare, dar şi argumentele prezentate mai sus, ne-au determinat să o considerăm ca fiind organizată cu adverbul *nici* + numeralul *un*, şi nu cu adjectivul negativ sudat *niciun*.

Concluzii

Aspectele analizate în acest articol dovedesc că tratarea construcțiilor cu elementele *nici un/niciun, nici o/nicio* (fie că acestea se găsesc în îmbinări perifrastice,

[19] În construcții prepoziționale, adverbul *absolut* se poate poziționa atât înaintea prepoziției (ca mai sus), cât şi după aceasta (cf. *fără absolut nici un motiv; fără absolut nici o ocazie; fără absolut nici un sens; fără absolut nici o vorbă; în absolut nici un mod; sub absolut nici o formă*).

[20] Vezi: T. Maiorescu, în *Studii şi documente literare*, vol. III, p. 182, ediție îngrijită de I.E. Torouțiu, Editura Institutul de Arte Grafice „Bucovina”, Bucureşti, 1932.

[21] Vezi: GALR (2005), vol. II, p. 713; vezi şi: în enunțurile cu adjectiv negativ sudat *niciun/nicio*, „se realizează o negare globală a clasei de referință, clasă care conține mai multe elemente ... (cf. *covrigul ăsta n-a costat niciun leu; azi n-am mâncat nicio portocală*.)”, pe când, în enunțurile cu secvența *nici un/o*, „se evidențiază faptul că negația vizează o clasă de referință cu un singur element, care se exprimă prin numeralul ce desemnează unitatea... (cf. *covrigul ăsta n-a costat nici un leu; azi n-am mâncat nici o portocală*.)”. Rădulescu Sala (2008), p. 544.

BDD-A481 © 2012 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-11-03 06:45:51 UTC)

fie că fac parte din alte tipuri de organizări sintactice) reprezintă un fenomen complex, care trebuie examinat cu multă atenție. În identificarea unei manifestări sau a alteia, se va lua în considerație natura semantică a elementului substantival, capacitățile combinatorii ale acestor lexeme în cadrul unei structuri, dar şi anumite relații extralingvistice (care țin de corelațiile la nivel mental şi de accentul frastic din situații concrete). Astfel, când, din punct de vedere semantic, substantivul din construcțiile în discuție face parte din clasa unităților monetare, a unităților de măsură sau a elementelor cu conotație „valorică", atunci lexemul *nici* are rol de adverb, iar elementul *un/o*, de numeral cardinal. Pe de altă parte, dacă nominalul din structurile examinate are trăsătura [+Concret, +Numărabil], atunci enunțul se construieşte cu adverbul *nici* şi cu numeralul cardinal *un/o*. De asemenea, posibilitatea suprimării lexemului *nici* din tiparele analizate conferă acestuia valoare adverbială, iar elementului *un/o*, statut de numeral cardinal. Când (la nivel mental) lui *un/o* din structurile cu *nici* i se pot opune numeralele *doi, trei, mai mulți (mai multe)*, atunci, la fel, lexemul *nici* are funcție adverbială, iar *un/o*, de numeral cardinal. Odată ce, în secvența *nici un/nici o*, se pot intercala adverbele *măcar, cât, chiar, cel puțin*, se justifică din nou interpretarea lui *nici* ca având rol de adverb şi a lexemului *un/o*, de numeral. De asemenea, dacă secvența *nici un/nici o* poate fi urmată de adjectivul *singur/ă*, atunci avem un argument concludent pentru a considera lexemul *nici* drept adverb, iar unitățile *un, o*, drept numerale. Capacitatea secvenței *nici un/nici o* de a se organiza cu adverbul *absolut* este iarăşi un indiciu că lexemul *un/o* funcționează ca numeral cardinal. Din cele menționate aici, conchidem că valoarea numerică a secvențelor *nici un, nici o* reiese din calitatea de numeral a lexemelor *un, o*.

Când însă elementul substantival din aceste construcții se caracterizează prin trăsătura [+Abstract, +Nenumărabil], atunci tiparul are toate premisele să se organizeze cu adjectivul negativ sudat *niciun/nicio*. Uneori însă, când elementele *nici* şi *un/o* apar în ocurența unui substantiv abstract, dar numărabil, acestea pot fi considerate ca făcând parte fie din secvența *adverb + numeral*, fie din componența adjectivului negativ sudat. În asemenea situații ambigue, prevalează intenția vorbitorului/ scriitorului.

Prin urmare, în tratarea structurilor cu elementele *nici* şi *un/o*, se impune o examinare minuțioasă şi în ansamblu a fenomenului.

BIBLIOGRAFIE

Avram (1997) = Mioara Avram, *Gramatica pentru toți*, Editura Humanitas, Bucureşti, 1997.

Barbu (2003) = Ana-Maria Barbu, *„Numeralele" un, o: o analiză critică în comparație cu nici un, nici o*, în *Aspecte ale dinamicii limbii române actuale*, vol. al II-lea (Actele colocviului catedrei de limba română 27–28 noiembrie 2002), Editura Universității din Bucureşti, Bucureşti, 2003, p. 65–72.

DOOM^2 = *Dicționarul ortografic, ortoepic şi morfologic al limbii române* [coord. Ioana Vintilă-Rădulescu], Ediția a II-a revăzută şi adăugită, Editura Univers Enciclopedic, Bucureşti, 2005.

BDD-A481 © 2012 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-11-03 06:45:51 UTC)

GALR (2005) = *Gramatica limbii române. II. Enunţul* [coord. Valeria Guţu Romalo], Editura Academiei Române, Bucureşti, 2005.
Popuşoi = Carolina Popuşoi, *Numeralul şi categoria cantitativului în structura unităţilor frazeologice* (sub tipar).
Rădulescu Sala (2008) = Marina Rădulescu Sala, *Gramatică şi ortografie: niciun, nicio vs nici un, nici o*, în SCL LIX, 2008, nr. 2, p. 535–545.
Vintilă-Rădulescu (2006) = Ioana Vintilă-Rădulescu, *Ce este nou în DOOM*^{2}. *2. Scrierea lui niciun(ul) şi a altor cuvinte „formate”*, în LR LV, 2006, nr. 1–2, p. 14–23.

NICI UN/NICI O VS ***NICIUN/NICIO*** IN PHRASEOLOGY

(Abstract)

The issues dealt with in this article prove that the treatment of elements including *nici un/niciun, nici o/nicio* ‘no/none’ (either in periphrastic combinations, or part of other syntactic organisations) is a complex phenomenon, to be carefully examined. In identifying the occurrence of either of the above-presented situations, due care shall be taken with regard to the semantic feature of the noun, the combination availabilities of these lexemes within a structure, as well as certain extra-linguistic relations (connected to the mental level and the phrase stress in actual utterances). Thus, when semantically the noun from these constructions is part of units of currency, measure or have value-plus connotation, then the lexeme *nici* ‘no’ functions as an adverb, whereas *un/o* ‘a’ is a cardinal numeral. On the other hand, if the noun from the analysed structures has the feature [+Concrete, +Countable], then the sentence is built with the adverb *nici* ‘no’ and the cardinal numeral *un/o* ‘a’. Also, the possibility to delete *nici* ‘no’ from the analysed patterns grants it an adverbial value, whereas the element *un/o* ‘a’ is considered a cardinal numeral. When (mentally) *un/o* ‘a’ from structures including *nici* ‘no’ is interchangeable with such numerals as *doi, trei, mai mulţi (mai multe)* ‘two, three, more’, then *nici* ‘no’ is again adverbial, and *un/o* ‘a’ is a cardinal numeral. Since inside the sequence *nici un/nici o* adverbs like *măcar, cât, chiar, cel puţin* ‘at least, as (much), even’ may be inserted, it is again a proof that *nici* ‘no’ is an adverb and *un/o* ‘a’ is a numeral. Also, if the construction *nici un/nici o* may be followed by the adjective *singur/ă* ‘single’, then we have a cogent reason to consider that *nici* is an adverb, and *un, o* are numerals. The possibility for *nici un/nici o* to combine with the adverb *absolut* ‘absolutely’ is again a clue that *un/o* is a cardinal numeral. From the above, we conclude that the numeric value of *nici un, nici o* is a result of the numeral quality of *un, o*.

However, when the noun from these constructions is characterised by such features as [+Abstract, +Uncountable], the pattern has all the chances to be organised as a welded negative adjective *niciun/nicio*. Sometimes however, when *nici* and *un/o* occur in the presence of an abstract, but countable, noun, they may be considered as being part of the sequence *adverb + numeral*, or from the structure of welded negative adjective. In such ambiguous situations, it is the intention of the speaker/writer that prevails.

As such, in treating structures with *nici* and *un/o*, a thorough and general examination of the phenomenon is required.

Cuvinte-cheie: adverb, numeral, context, secvenţă, adjectiv negativ sudat.
Keywords: adverb, numeral, context, sequence, welded negative adjective.

Institutul de Lingvistică „Iorgu Iordan – Al. Rosetti”
Bucureşti, Calea 13 Septembrie nr. 13
carolina_popusoi@yahoo.com

BDD-A481 © 2012 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-11-03 06:45:51 UTC)